

Posudek oponenta na disertační práci Mgr. Tamary Mikulové „Mircea Eliade - rozprávač – zasvětitel. Iniciačný rozmer jeho fantastických próz,“ FF UK, Praha, 2015, 198 s.

V předložené disertační práci Mgr. Tamara Mikulová zkoumá téma iniciace, jemuž bilingvní autor Mircea Eliade, frankofonní orientalista a religionista a současně i rumunský prozaik, věnoval významné místo ve své pozoruhodné literární tvorbě v jeho mateřském jazyce. Kandidátčino specifické hermeneutické úsilí směřuje k uchopení autorova myšlení a jeho záměrů zejména pečlivým sledováním a systematickou analýzou navzájem provázaných paradigmatických posunů významů, k nimž v jeho literárních textech na všech rovinách běžně dochází. V této promyšleně provázané síti symbolů a mýtických ohlasů se Mgr. Mikulová pokouší úspěšně orientovat na základě tradičního narativního schématu iniciace, to jest zasvěcení jako procesu směřujícího adepta nejenom k hlubšímu poznání, nýbrž - a zejména - k jeho vlastní vnitřní proměně, jeho „smrti“ a následnému „znovuzrození“ v podobě hierofanie spjaté s dotykem tajemství a s přechodem z „profánního“ do „posvátného“. V tomto ritualizovaném procesu připadají v souvislosti s adeptovým úkolem příslušné role jeho pomocníků dalším postavám, jako zasvětiteli, dvojníkovi nebo panně. Taková vyprávění koření zpravidla v mýtech a zabývají se duchovním zráním člověka, hlubokým poznáním místa a povolání jedince v kosmickém řádu a jeho vstupem do sakrální oblasti tajemství. Kandidátka, která se při zobrazení rituální iniciace v literatuře výrazně inspiruje Danielou Hodrovou, vnímá tento proces jako dosažení středu, jinak řečeno vnitřního esoterického prostoru, s nímž adept nakonec splývá. Tento proces nemůže žádný zasvěcovaný úspěšně zvládnout bez pevné vůle, úspěšného překonání různých nástrah a náročných zkoušek a samozřejmě i zavazujících činů. Úspěšná iniciace adepta je posléze korunována jeho pochopením a zároveň i přijetím nového způsobu bytí, v němž se zasvěcený jedinec vrací k prvotnímu řádu stvoření a protoreligióznímu vědomí, zatímco nezasvěcenec v tomto světě nadále trpí ztrátou paměti. Podobný literární text se stává promluvou sui generis, v níž umění literatury vytváří hranici mezi vnitřním a vnějším světem, přičemž tato hranice je současně místem přechodu a patří oběma světům.

Kandidátka vychází správně z předpokladu, že výsledkem Eliadeho ambicí budou „hybridní“ texty s množstvím nejrůznějších „znamení“, skrytých významů a odkazů i originálních šifer, jelikož vnesení esoterického kódu do struktur realistické prózy s orfickou ambicí odhalovat skryté dimenze bytí se neobejde bez „ontologického zlomu“. Autor nabízí soudržnou vizi světa, v níž ve vyprávěném příběhu vzniká zapojením role umění (estetiky), náboženství a mystiky současně napětí mezi rovinou exoterickou a esoterickou. Eliade se domnívá, že moderní kultura trpí výkladovostí, která příliš spoléhá pouze na rozum, a to na úkor zachycení a reflexe podstaty bytí, to jest zážitku posvátna, jež je v jeho próze nově chápáno i představováno. Iniciace tak pomáhá člověku pochopit integrální tvář světa i s jeho nepominutelnou duchovní dimenzí a Eliade se úspěšně snaží vytěžit z těchto kontrastů v příběhu maximální estetický účín. Hermeneutiku chápe kandidátka jako dekódování posvátných struktur a jejich správnou interpretaci v textech, kde symboly vedou do vyšší roviny poznání tím, že odkazují k „magicko-náboženským významům“. Kandidátka upozorňuje v těchto souvislostech ještě na vzorový předobraz v oniricko-metafyzické poloze básní Emineskových a dále též na ohlasy rumunského středověkého folklóru v *Baladě o mistru Manolovi* a zejména v básnické skladbě *Miorița*, jejíž protagonista je mladý pastýř, který se nebrání osudu a bez pocitu slepé fatality přijímá vyrovnaně svou smrt. Eliade považuje toto dílo za národní mýtus s náboženskými kořeny, ale bez církevních významů a konotací; jedná se o archetyp rumunské duchovnosti s jejím pojetím „způsobu bytí ve světě“.

Eliadeho „fantastický rukopis“ charakterizuje Mgr. Mikulová jako do jisté míry „vědomé reaktualizování exemplárních modelů, obkreslování archetypálních pravd“ a přitom vyzvedá autorův sklon k bohaté obrazotvornosti. Tato poetika fantastična se podle ní zakládá na mytologii a spočívá na principu souhry „posvátného“ (vnitřního) a „vnějšího“ (profánního), přičemž autor

sleduje didaktické cíle. Východiskem fantastična je autentický prožitek, který zůstává vnitřní, jelikož jde o spontánní osobité svědectví hrdiny o jeho setkání v určité existenciální situaci s posvátnem jako s něčím „jiným“ a zároveň „přesahujícím“. Toto pojetí se ovšem liší od známé definice fantastična podle Tzvetana Todorova a dalších (Irène Bessière, Pierre-Georges Castex, Jacques Finné, Louis Pierre-Georges Vax, Jean-Luc Steinmetz), kteří je definují v podstatě jako vnitřní rozpor ve sdělení, a to jako výskyt neracionálního motivu v realistickém kontextu. O takto většinově definované fantastické literatuře existuje i řada prací od badatelů rumunských (Bădescu, Irina, "Préliminaires pour une étude du fonctionnement du fantastique", v: *Cahiers de linguistique théorique et appliquée*, VI, 1969, s. 199-208; Beșteliu, Marin, *Realismul literaturii fantastice*. Scrisul românesc, Craiova 1975; Dan, Sergiu Pavel, *Proza fantastică românească*. Minerva, București 1975; Vultur, Ioan, *Narațiune și imaginar, Preliminarii la o teorie a fantasticului*. Minerva, București 1987). Tematika, která podle kandidátčina názoru toto Eliadeho prozaické dílo skládající se z řady „fantastických“ próz prostupuje, se dá bezpochyby popsat jako hledání pravé identity člověka, přičemž zmíněná část autorova literárního odkazu docela dobře snese srovnání i s „filozofickými“ povídkami Voltairovými, v nichž se nezdá rovněž objevují „fantastické“ motivy, ovšem světonázorová východiska a rukopis obou autorů se liší, stejně jako doba, kdy oba oslovovali své čtenáře. Jinak je tomu také v 19. století s „fantastičnem vědeckým“ u Villiersa de L'Isle-Adama, které se posléze prosadí v podobě science-fiction.

Konstatuji, že předložená práce nabízí zajímavý pohled na významný aspekt Eliadova díla a dochází k platným závěrům týkajícím se jeho originálních tvůrčích postupů. Uznání zaslouží i bohatá bibliografie. Proto prohlašuji, že disertační práce Mgr. Tamary Mikulové jednoznačně splňuje veškeré požadavky na takovou práci standardně kladené a s návrhem klasifikace „prospěla“ ji doporučuji k obhajobě jako součást řízení o udělení vědecké hodnosti Ph. D.

V Brně dne 9. srpna 2014

Prof. PhDr. Jiří Šrámek, CSc.

román Svatojánská noc (1955, ve fr.)

= společný cíl ze všech stran + pojem transcendence nesměřuje ven (exoterismus), nýbrž dovnitř
vnější historická událost + vs duchovní zážitek
iniciační časoprostor se podobá kruhu, v němž se adept pohybuje po spirále, přístup ke středu je
vždy stížen

(s. 137) dědictví prehistoie, „kosmické křesťanství“, „archaická ontologie“ [chápání bytí ve světě
o]? Co z ní zbylo? Mp

koherentní chápání všech symbolizovaných rovin bytí jako celku - sakralizace vs desakralizace
objev jiného prostoru, žádný návrat k tradičnímu „homo religiosus“

zpochybňování vědeckého díla – ale mezi jím a literární fikcí existuje předěl (autorova „filozofie“,
jeho myšlení), Eliade vnímá noetický prvek v literatuře (Masaryk)